

PAPER DETAILS

TITLE: Servet i Fünûn Döneminde Edebiyat Üzerinde Olusan Polemikler

AUTHORS: Bedri AYDOGAN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50079>

SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİNDE POLEM

Yard.Doç.Dr. E

ÖZ

Bu makale aynı adı taşıyan hazırlanmıştır. Makalede doktora tezin tezin giriş kısmını oluşturan polemik Tanzimat ve ayrıntılı olarak Servet-i polemikleri üzerinde durulmuştur. Servet-i “Dekadanlık” konularında oluşan il Dekadanlık polemiği ciddî ve gayriciddî

ABSTI

This article is consists of a sun same title. It has the same outline; first Literary Polemics which took place Periods and afterwords, two issues of n

rastlamaktayız (4). Bu sözlüklerde polemik karşılığı olarak “mücâdele-i kalemiyye” tamlamasına yer verilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın da polemiklerini topladığı kitabına Kavgalarım adını vermiştir (5). Bunlar sözcüğün bize daha geç girdiğini gösteren bazı verilerdir. Türk edebiyatında polemik tanımına uygun örnekler özel gazete ve dergilerin çıkmasıyla vermeye başlanmıştır. Eldeki kaynakların incelenmesi sonucu, polemikle ilgili olarak tanım dışında fazla bir bilgi olmadığı tesbit edilmiştir (6). Kaynaklardan taranan bilgiler ile yapılan polemik örneklerinin değerlendirilmesi bizi edebiyat açısından şöyle bir polemik tanımına ulaştırmıştır:

Polemik, edebiyatla ilgili konularda gazete ve dergilerde, ya nesnel tartışma ölçülerini aşıp alaydan hakarete uzanan bir çizgide -kimi zaman hırçınlık ve sertlik de içeren bir üslupla- ya da bu özellikleri içermemekle birlikte herhangi bir sonuca ulaşmadan kısırdöngü halinde sürüp giden bir biçimde düşüncelerin yazılı olarak ortaya konulmasıdır.

Bu tanımdan polemiğin düşünceleri ortaya koyma biçimi olduğu sonucu çıkartılabilir. Bu da polemiğin bir yazı türü ya da edebî bir tür olarak değerlendirilmesini

güçleştirir. Tanzimat’tan bu yana yapılan tartışma örnekleri değerlendirilirse kimsenin polemik yazıyorum demediği dikkati çeker. Yine polemiklere karışanların bu eylemden memnunluk değil, tam tersine pişmanlık duyduklarını ifade etmeleri polemiğin onaylanmadığını gösterir (7). Fransızcadan gelen polemik sözcüğünün ifade ettiği anlamdan yola çıkarak polemik diye nitelediğimiz yazılar varsa da bunlar, bir edebî tür ya da bir yazı türü olarak değer bulmamıştır. Bu nedenlerle polemik bir tür olarak kaynaklarda yer almaz. Başka bazı türlerdeki yazıların, türlerine ait özellikleri kaybetmesi ve polemik kavramının kimi niteliklerini kazanması sonucu ortaya çıkan ürüne polemik(yazısı) denilebilir. Polemiğe en yakın tür ise eleştiridir. Yakınlığı polemiğe dönüşmeye yatkınlığından kaynaklanmaktadır. Yargı ve değerlendirmelerin eserden ziyade yazara yöneldiği yazılar eleştirinin sınırlarından çıkarlar. Bu yazılar artık tür olarak eleştiri olmaktan uzaklaşıp, polemiğin sınırları içine girerler.

Tanzimat’tan önceki edebiyatımızda polemik yoktur. Çünkü polemikler gazete ve dergilerde yapılmaktadır. Bu yayınlar ise edebiyatımıza Tanzimat’tan sonra girmiştir. Ancak, Divan şiirinin hiciv ve hezli ile halk şiirinin taşlaması belli özellikleriyle polemikle örtüşürler. Bu türler, içlerinde kişiye, topluma ve sosyal olaylara yönelik eleştirileri barındırırlar. Eleştirilerini zaman zaman sivri bir dille yaparlar. Hatta bazen öyle ileri gidilir ki iş küfre kadar varır.

Polemiklerin oluşmasının genel ve özel nedenleri vardır. Genel nedenlerin başında edebiyat dünyasında iki ayrı zevk ve anlayışın olması yer alır. Bu zevk ve anlayış farklılıkları eski ve yeni olmak üzere iki cephe oluşturur. Böyle iki cephenin varlığı polemikleri de kaçınılmaz kılar. Eski, her zaman her çağda vardır. Sondan öncekiler bir anlamda eski olduklarına göre eski-yeni çatışmaları bitmeyecektir. Bu çatışma ve buna bağlı gelişen tartışmalar, polemik için uygun zemini oluşturacaktır. Başka bir polemik nedeni de gazete ve dergiler arasındaki rekabettir. Bu rekabetin körüklenmesiyle tartışmalar hemen polemige dönüşebilmektedir. Polemik gazete ve dergiler için tirajla eş anlama gelir. Polemikler her devirde geçerli bir tiraj artırma yöntemi oluştururlar. Polemiklerin oluşmasında kişisel ve özel nedenlerin de payı büyüktür. Tanınma, şöhret olma isteği, başka edebiyatçıları çekememe gibi duygular polemiklere yol açan kişisel nedenlerin birkaçını oluşturur.

Kişilerin bir kısmı doğrudan polemiklerin başlatıcısı konumundadırlar. Bir kısmı ise sonradan çeşitli nedenlerle polemiklere katılırlar. Çoğunlukla akılcı, nesnel düşünüp davranan, ılımlı karakterleriyle dikkati çeken sanatçı ve edebiyatçıları bile zaman zaman polemiklere karışmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Ahmet Mithat, birkaç polemige neden olmasıyla, polemigi başlatanlara örnek verilebilir. Klâsikler konusunda çıkan polemigi başlatan Ahmet Mithat Efendi'dir. Dekadanlık polemigi de yine onun tarafından başlatılmıştır. Her iki polemikte de Ahmet Mithat'ın karşısında Servet-i Fünûncular yer alır. Servet-i Fünûncular, Ahmet Mithat ve onun tarafında olanlara önce kibarca cevap verirler. Sonra onlar da sertleşirler. Bu polemige dönemin ünlü, ünsüz pek çok dilci ve edebiyatçısı katılır.

Polemigin kendine göre bir gücü ve etkinliği vardır. Ancak bu gücün olumlu sonuçlara yol açtığı söylenemez. Tam tersine genç sanatçıların kendilerini özgürce ifade etmeleri yolunda bir korku yaratmıştır. Bu korkuyla kimi gençler edebiyattan uzaklaşmışlardır (8). Polemikler hem yaratıcılarını hem de diğer katılımcıları olumsuz olarak etkilemiş ve kişiler için olumlu ve yararlı sonuçlar doğurmamıştır. Bu nedenle polemiklere katılanların çoğu sonunda daima pişmanlık duymuşlardır. Kişileri olumsuz etkileyen polemiklerin edebiyata bazı olumlu katkıları da olmuştur. Ne de olsa edebiyatla ilgili bir konu tartışılmaktadır. Çözüm getirmese de edebî bir konuda dikkatleri çekip, insanların düşünmelerini sağlamaktadır

Polemikler uzun bir süre devam ettikten sonra, ya kendiliğinden ya da taraflardan birinin çekilmesi üzerine sona erer. Talîm-i Edebiyât etrafında çıkan tartışma polemige dönüşünce Recaizade Mahmut Ekrem tartışmadan çekilir.

Bazen de tartışmalar resmi bir müdahaleyle biter, daha doğrusu bitirilir. Bu müdahale gazete ve dergilerin kapatılması biçiminde de olmuştur. Hece-aruz polemîği nedeniyle Çocuk Bahçesi dergisi 1905 yılında kapatılır. Polemiklerin barışla biten örnekleri de vardır. Servet-i Fünûncuları “dekadanlar” diyerek eleştiren ve büyük bir tartışmaya neden olan Ahmet Mithat sonradan “Teslîm-i Hakikat”i yazmış ve eleştirilerini geri almıştır. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, çeşitli biçimlerde biten polemiklerin tamamen ortadan kalkmaları mümkün olmamıştır. İnsanların zaafı olduğu ve sürdüğü müddetçe de polemiklerin tamamen ortadan kalkması mümkün değildir. Çünkü polemik her zaman için tarizkâr ve tahripkârdır. Bu tarizkâr yazılar karşısında genellikle bir savunma içgüdüleriyle hareket eden kişiler, susmayı beceremeyip cevap verirler. Cevap, karşı cevap biçiminde yazılar sürüp gider.

Türk edebiyatında ilk edebî polemik, Tanzimat dönemi edebiyatının birinci kuşak sanatçılarından Şinasi ile Sait Bey arasında çıkar. “Mesele-i mebhûsetü anha” olarak edebiyat tarihimize geçen bu polemik, edebiyat dışında başlamış ve bazı tamlamaların yazımı noktasında edebî bir niteliğe bürünerek birkaç ay devam etmiştir. Recaizade Mahmut Ekrem’in Talîm-i Edebîyât adlı eserinin yayımlanmasından sonra eski edebiyat taraftarlarının yönelttikleri eleştiriler sonucu bir başka polemik doğmuştur. Bundan bir süre sonra da Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci arasında “Zemzeme-Demdeme” kavgası yaşanmıştır. Ekrem ve Naci arasındaki bu kavga, “eski-yeni kavgası” olarak onların takipçileri tarafından değişik zamanlarda sürdürülmüştür. “Şiir”, “şiiirde hayal ve hakikat” konularında Beşir Fuat ile Menemenlizade Tahir arasında hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Tanzimat döneminde, dil polemiklerinin en çok hırpalanan adı ise, Şemsettin Sami olmuştur. Eski ve yeninin temsilcileri arasında süren bu polemiklerin çoğunda yenen ve yenilen taraf belli olmamış, ancak zaman yeniyi savunanların haklı olduğunu göstermiştir.

Tanzimat’ta tartışılan kimi konular Servet-i Fünûn döneminde de tartışılmıştır. Ancak bunlardan ikisi polemik özelliği kazanmıştır. Klâsiklerin çevrilmesi konusu bu dönemin polemiklerinden birini oluşturur. Klâsikler konusunu tartışmaya açan Ahmet Mithat olur. Ahmet Mithat’ın “İkrâm-ı Aklâm”(9) yazısı ile bu yazıya gelen cevaplar ve Ahmet Mithat Efendinin iddialarında ayak diremesi birkaç ay süren tartışmalara yol açar. Bu tartışmalarda Ahmet Mithat, Türk dili ve edebiyatının klâsik oluşturacak duruma gelemediği, bu düzeye gelinceye kadar Batı klâsiklerinin çevrilmesi ve örnek alınmasının gerekli ve yararlı olduğu düşüncesini savunur. Karşı cepheyi oluşturanların başında yer alan Cenap Şehabettin ise Türk edebiyatının klâsiklere ihtiyacı olmadığını ve klâsiklerin örnek alınmasının edebiyatımıza bir yararı olmayacağını ileri sürer.

Bu iki görüşün yanında ve karşısında olanlar tartışmaya katılırlar. Tartışma Sait Beyin katılmasına kadar edebiyatımız için yararlı olabilecek bir düzeyde sürer. Sait Bey işin içine girince tartışma polemik halini alır. Çünkü Sait Beyin amacı tartışmak değil, Ahmet Mithat'la uğraşmaktır. Zaman zaman Ahmet Mithat'la alay eder, zaman zaman da hakaretlerde bulunur. Ahmet Mithat da bunların altında kalmaz. O da "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" başlıklı dizi yazısını yayımlar(10). Daha sonra bir araya getirilerek 1314'te basılan bu yazılar, 206 sayfalık bir kitap oluşturur.

Klâsikler meselesinde tartışılan görüşler şu noktalarda odaklanmıştır:

- a) Osmanlı dönemi ve daha önceki dönemlerde Türklerin klâsik olarak nitelendirilecek eserleri ve yazarları var mıdır?
- b) Türkçe klâsiklerin çevrilmesi için yeterli midir?
- c) Klâsikleri başarı ile Türkçeye aktaracak çevirmenler var mıdır?
- d) Klâsikleri çevirmek bir ihtiyaç mıdır?
- e) Klâsikleri çevirmekten amaç nedir?
- f) Klâsiklerin çevrilmesi Türk edebiyatına katkı sağlar mı?

Gazete ve dergilerde konuyla ilgili olarak çıkan yazıların çoğunda, bu soruların biri ya da birkaçı ile bunlara verilen cevapların oluşturduğu kimi eskisinin tekrarı kimi de yeni düşünce ve tezler tartışılıp, irdelenir. Yukardaki altı madde gösteriyor ki klâsikler konusunda, dil yanında en çok tartışılan konu çeviri olmuştur. Tartışmalara katılanların çoğu çeviri metotları, bunların birbirine kıyasla üstün ve eksik yönleri ile başka çeviri sorunları üzerinde düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Böylece bu tartışmanın en önemli yanı ve boyutu çeviri olmuştur. Oysa tartışma Servet-i Fünûncuların kullandıkları dilin anlaşılmazlığı noktasında başlamıştı.

Yazılan bunca söze rağmen tartışmanın sonunda, tartışanların düşüncelerinde hemen hemen hiçbir değişme olmamıştır. Bununla birlikte ileri sürülen görüşler az çok bir kamuoyu yaratmış ve daha sonraki çeviri hareketlerine temel oluşturmuştur.

Servet-i Fünûn döneminin en uzun ve önemli tartışması olan "Dekadanlık" tartışmasını da Ahmet Mithat başlatmıştır. Bu tartışma, adını da onun bir makalesinden alır. Ahmet Mithat, Servet-i Fünûncuların dilini eleştiren "Dekadanlar" adlı bir makale yazar(11). Bu yazısında Servet-i Fünûncuların dillerinin edebiyat ve dille haşır neşir olanlarca bile anlaşılmadığını ileri sürer. Burada bir karşılaştırma yaparak Servet-i Fünûncuların dilinin Veysilere, Nergisilere rahmet okuttuğunu söyler. İşte

Ahmet Mithat'ın bu makalesi ve özellikle burada kullandığı “dekadan” sözcüğü, o günden sonra Servet-i Fünûncuları eleştirmekte kullanılan bir sözcük olur. Bu sözcük anılan dönemde kimi zaman bir ad, kimi zaman bir sıfat olarak kullanılır. Özellikle sıfat olarak kullanıldığında alay, hakaret, küçümseme ve hatta küfür niteliklerinden birini kazanır. Bundan sonra sadece Ahmet Mithat tarafından değil, Servet-i Fünûn Edebiyatı ve temsilcilerini beğenmeyen herkes tarafından olur olmaz, bilinir bilinmez kullanılır.

Bu eleştirilere Servet-i Fünûncular önceleri önem vermezler. Bu nedenle eleştirileri dikkate alıp cevaplandırma gereği duymazlar. Ama polemik yapanların gözünde, susmak ve sessiz kalmak yenilmek anlamına gelmektedir. Bunu gören Servet-i Fünûncular yavaş yavaş kendilerini savunmaya başlarlar. Bu savunma gayet olgun bir üslûpla yapılır. Usul erkân dahilinde hareket ederler. Eleştirilere, dil ve edebiyat açısından yapmak istediklerini anlatmayı amaçlayan karşılıklar verirler. Ama ağır hücumlar karşısında onların da sabrı taşar ve zaman zaman sert karşılıklarda bulunurlar. Böylelikle dekadanlık meselesi iki kolda gelişir. Birinci kol ciddî tartışmaları kapsarken, ikinci kol gayriciddî olanlarını kapsar.

Bu ciddî yazılarda Servet-i Fünûncular öncelikle dekadanlık üzerinde dururlar. Cenap Şehabettin ve Hüseyin Cahit, Dekadizm ve dekadan sanatçılar hakkında düşüncelerini ortaya koyarlar. Dekadizm'den ne anladıklarını açıkladıktan sonra kendilerine yöneltilen eleştirileri ve yapılan dekadanlık yakıştırmasını uygun görmediklerini belirtirler. Fakat eski cephesinin eleştirileri kesilmez. Bazı Servet-i Fünûncular “İki Söz” , “İki Söz Daha” başlıklı makalelerle savunma yaparlar (12). Bunlardan Süleyman Nesip'in makalesi oldukça ayrıntılıdır. Süleyman Nesip bu yazısında bazı eleştirilerde doğruluk payı olduğunu kabul eder, ama her şeye rağmen Servet-i Fünûncuların yaptıklarını hem beğenir, hem onaylar.

Süleyman Nesip'i “Tekâmül ve Terakkî” (13) adlı uzun makalesiyle Ahmet Rasim karşılar. Servet-i Fünûncuların zaman zaman güzel eserler ortaya koyduklarını kabul etmekle birlikte genel olarak yaptıklarını dil ve edebiyatımız için zararlı bulur. Dekadanlık tartışmaları böyle sürüp giderken işe Şemsettin Sami karışır. Bir tanzimat sanatçısı olan Şemsettin Sami de Servet-i Fünûncuları destekler. Bu destek dekadanlık tartışmasını sonuca yaklaştırır. Bundan sonra Ahmet Mithat, “Teslîm-i Hakikat” i yazar ve Servet-i Fünûnculara söylediği sözleri geri alır(14). Böylelikle tartışmanın ciddî sayılabilecek cephesi kapanmış olur. Bu boyutta eleştiriler şu noktalarda toplanır:

Servet-i Fünûn edebiyatı taklitçi bir edebiyattır. Fransız edebiyatını taklit eden Servet-i Fünûncular kopya sayılacak eserler ortaya

koymuşlardır. Taklit içerikle sınırlı kalmamıştır. Dil alanında da Fransızcanın etkisinde kalmış, Fransızca cümle yapısından kimi özellikler Türkçeye taşınmıştır. Servet-i Fünûncular söz varlığı açısından da büyük eleştirilerle karşı karşıya kalmışlardır. Fransızcada karşılaştıkları imgeleri dilimize Arapça ve Farsça sözcükler aracılığıyla ve tamlamalar biçiminde aktarmışlardır. Ayrıca bu tamlamalar, kullanımı yaygın ve tanınan sözcüklerle değil, sözlüklerden çıkartılan az tanınan sözcüklerle yapılmıştır. Dil konusunda Servet-i Fünûn'a yöneltilen başka bir eleştiri de, dili havas (seçkin) ve avam (halk) dili olarak ayırmaları noktasında olur.

Bu eleştiriler karşısında Servet-i Fünûncular kendilerini savunmak durumunda kalırlar. Yeni duyguların, düşüncelerin ancak yeni ve özgün sözcüklerle anlatılabileceğine inanmaktadırlar. Servet-i Fünûn dil ve üslûbunu ihtiyaçlar ve zorunluluklar doğurduğundan dekadanlık suçlamalarını da kabul etmezler. Onlara göre Dekadizm yeniliği ve özgünlüğü savunan bir akımdır. Dekadizm sözcüğünün olumsuz anlamda kullanılmasını uygun görmezler. Dekadizm'i savunan üyeleri olsa da genel olarak Servet-i Fünûncular Dekadizm ve Sembolizm'e bağlı olmadıklarını da söylerler.

Dekadanlığın ciddî olmayan boyutunda da işlenenler ve yapılan eleştiriler pek farklılık göstermez. Bu kısımdaki yazılar daha çok örnekleri kapsar. Bu yazılarda düşünsel yön zayıflamış, alay, hakaret, sataşma ön plâna çıkmıştır. Servet-i Fünûncularla alay eden, onlara en fazla sataşanlar arasında iki ad dikkati çeker: Ahmet Rasim ve Mehmet Celal. Ahmet Rasim bu işi Şehir Mektûpları'nda, Mehmet Celal ise İrtikâ dergisinde "Münekkit Mektûpları", "Tercüme Nümûneleri" ve "Âsâr-ı Dekadaniyye Nümûneleri" başlıklı köşelerde yapar.

Dekadanlığın ciddî olmayan boyutu olarak nitelendirdiğimiz bu kısımda imzalıları yanında imzasız olan yazılar da yer alır. Yazıların bir kısmı ise müstear (takma) adlarla yazılmıştır. Bu köşelerde yer alan yazıların çoğu düzyazı, bir kısmı ise şiirdir. Şiirlerde Servet-i Fünûncuların eserlerinde yer alan tamlamalar, sözcükler, imgeler değişik biçimlerde kullanılarak onlarla alay edilir. Tabî bunların bir kısmı da espirili bir biçimde değiştirilmiştir. Bu şiirlerde Servet-i Fünûncuların uyak anlayışı da alaya alınarak eleştirilmiştir.

Dekadanlık tartışmasında gazeteler daha ciddî bir tavır takınmışlardır. Tarafsız davranmaya özen gösterdiklerinden her iki tarafın yazılarına da sayfalarında yer vermişlerdir. Gayriciddî nitelikte yazılar ve tartışmalar daha çok dergilerde yer almışlardır. Servet-i Fünûn dergisi tek başına bir cepheyi oluştururken, karşısında çok sayıda dergi ve gazete bulur. İrtikâ ve Malûmât bunların başında yer alır. Servet gazetesi de bu cephenin en

önemli yayın organı olur. Farkedilecek bir biçimde Servet-i Fünûncuların yanında yer alan gazete Tarık olmuştur. Hatta tartışmayı başlatan Ahmet Mithat'ın, tartışmanın bitmesinde rol oynayan yazısı “Teslîm-i Hakîkat” de Tarîk'te yayımlanır.

Dekadanlık tartışmasında üç ad öne çıkar: Ahmet Mithat, Şemsettin Sami ve Hüseyin Cahit. Bilindiği gibi Ahmet Mithat tartışmanın başlatıcısı, bir yerde sorunun kaynağıdır. Şemsettin Sami ise sorunun çözümünde payı olan kişidir. Hüseyin Cahit ise bu tartışmalarda Servet-i Fünûn'un en ateşli savunucusudur. En ateşli savunucu olarak en çok eleştirilen ve uğraşılan o olur. O, hem savunma yapmış, hem de yeri geldiğinde rakiplerinin silahlarını da kullanarak hücumda geçmiştir. Bu tartışmada Servet-i Fünûncular daha ağır başlı davransalar da suskun kalmamışlardır. Sık olmamakla birlikte onlar da hırçın ve tarîzkâr olmuşlardır. Ama eski taraftarlarının çoğu pişmanlık göstermezken, yeniciler kimi yazılarıyla öz eleştiri yapmışlardır. Biraz gecikmeli de olsa bu gerçekleşmiştir. “Timsâl-i Cehâlet”te Ahmet Mithat için ağır sözler söyleyen Tevfik Fikret, “Veli Baba” şiirinde onu peygambere benzetmiştir(15). Ahmet Rasim'e karşı Hüseyin Cahit'in şaşırtıcı yumuşak tavrı buna bağlanabilir.

Sonuç olarak Servet-i Fünûncular çok sık olarak dekadantik suçlamasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Servet-i Fünûncuların içe kapalı olmalarına rağmen bunlara tepki göstermeleri Türk edebiyatı açısından son derece önemlidir. Eğer eski edebiyat yanlıları bu işten galip çıksalardı çağdaş edebiyatımız biraz daha sekteye uğrayacak, biraz daha geç gelişecekti. Ahmet Rasim'in de dediği gibi bu eski edebiyatın son çırpınısıydı. Bu yüzden eleştirileri çok ağır ve yıkıcıydı. Bütün bu eleştirilere rağmen Tanzimat döneminde gerçekleştirilemeyen birçok yenilik, Servet-i Fünûn döneminde hayata geçirilmiştir.

Notlar ve Açıklamalar:

- 1.Menelau Dimitriadu, Yunancadan Türkçeye-Türkçeden Yunancaya Sözlük, 3. b. , 1989.
- 2.Tahsin Saraç, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İstanbul, 1985.
- 3.Muallim Naci'nin Lügat-i Naci (1891); Şemsettin Sami'nin Kâmûs-ı Türkî (1317- 1901); Resimli Kâmûs-ı Osmânî (Cihan Matbaası, 1330-1914) sözlüklerinde polemik sözcüğü yer almaz.

4.Şemsettin Sami'nin Kâmûs-ı Fransevî (1315-1899)adlı Fransızcadan Türkçeye olan sözlüğünde polemik sözcüğü vardır.

5.Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım, Tanin Matbaası, İstanbul, 1326-1910

6.Bu yargıya dar kapsamlı bir Türkçe sözlükten başlayarak Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, Özbekçe, sözlükler; çeşitli Osmanlıca sözlükler; Türk Lehçeleri Sözlüğü ile felsefe, kültür eleştiri, edebiyat gibi daha özel alanlardaki sözlükler ve genel kültür ansiklopedileri incelenmek suretiyle varılmıştır.

7. Polemiklere katıldıkları ya da orada söyledikleri için pişmanlık duyanlar zaman zaman bunu ifade etmişlerdir. Bazen de eleştirdikleri kişileri başka yazılarında övmüşlerdir. Bazen açıkça söylemeler de uygulamalarıyla aynı sonucu yaratmışlardır. Târîh-i Kadîm nedeniyle Tevfik Fikret'e Süleymânîye Kürsüsü ve Berlin Hâtıraları'nın bazı kısımlarında ağır eleştirilerde bulunan Mehmet Akif, Safahât kitaplaştığında anılan kısımlarını kitabına almamıştır. Bu bir pişmanlık mıdır bilemiyoruz ama, kitapta yer almasının uygun görülmediğini düşünebiliriz. Nazım Hikmet, Resimli Ay'da "Putları Yıkıyoruz" başlığıyla kimi yazarları hedef alır ve hicveder. Bunlardan biri de Abdülhak Hamit'tir. Aynı kişi için daha sonra "Öptüğüm El" yazısını yazar ve onu takdir eder. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

8.Ahmet Rasim edebiyat dünyasına girdiğinde eski ve yeni tarzda şiir denemeleri yapmaktadır. Eleştirilerden korktuğu için yeni tarzdaki denemelerini yayımlamamaktadır. Çünkü o günlerde Abdülhak Hamit, Makber, Sahra ve başka şiirlerini yayımlamış ve ağır eleştirilerle karşılaşmıştır. Ahmet Rasim yazdığı yeni tarz şiirleri, Hamit'inki gibi ağır bir biçimde eleştirilmesinden korktuğu için yayımlamaz. Bununla da kalmaz, şiiri tümden bırakır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Şerif Aktaş, Ahmed Rasim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.44-45.

9.Ahmet Mithat, "İkrâm-ı Aklâm", Malûmât, No:99, 4 Eylül 1313 .

10.-----, "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevâp", Tercümân-ı Hakikat, No:5932, 22 Teşrîn-i Evvel 1313. Bu yazının son parçası 5939 numaralı Tercümân-ı Hakikat'te yayımlanır. Ahmet Mithat'ın "İkrâm-ı Aklâm" yazısıyla başlayan Klâsikler tartışması ile ilgili geniş bilgiler içeren iki önemli kaynak var. Agah Sırrı Levend,Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,3.b,Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972; Ramazan Kaplan, "Klâsikler Tartışması (Başlangıç Dönemi)", Türkoloji Dergisi, 1993, C.11, S.1.

11.-----, "Dekadanlar", Sabâh, 1 Mart 1313.

12.Süleyman Nesip, “İki Söz Daha”, Servet-i Fünûn, No:374, 30 Nisan 1314.

13.Ahmet Rasim, “Tekâmül ve Terakkî”, Malûmât, No: 133, 7 Mayıs 1314.
Bu yazı 134,135 numaralı Malûmât’larda da devam eder ve 137 numaralı Malûmât’ta sona erer.

14.Ahmet Midhat, “Teslîm-i Hakikat”, Tarik, No: 4639, 21 Teşrîn-i Sâni 1314.

15.Tevfik Fikret, Bütün Şiirleri, 3.C., (Haz: Asım Bezirci), Can Yayınları, İstanbul, 1984.